

BENDROJO UGDYMO PROBLEMOS

Jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų konfliktų sprendimo būdų ir vaiko statuso grupėje sąsajos

Miglė Dovydaitienė,
Vaida Platkevičiūtė

Vilniaus universitetas
Universiteto g. 9/1, LT-01131 Vilnius
Tel. +370 698 27274
El. paštas: migle.dovydaitiene@fsf.vu.lt

Straipsnyje pristatomi tyrimo, kuriame nagrinėjamos jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų konfliktų sprendimo būdų ir jų turimo grupėje statuso sąsajos, rezultatai. Siekta palyginti skirtingo statuso vaikų konfliktinių situacijų sprendimo būdus bei mergaičių ir berniukų konfliktų sprendimo būdus, be to, gilintasi į vaikų konfliktų sprendimą tėvų ir mokytojų požiūriu. Sociometrinis vaiko statusas įvertintas Dž. Moreno sociometrijos metodu, taip pat atsižvelgiant į mokytojų nuomonę. Vaikų konfliktų sprendimo būdams įvertinti parengtas struktūruotas interviu, iliustruotas piešinėliais. Tėvų ir mokytojų požiūriui vertinti sudaryti atskiri klausimynai.

Pagrindiniai žodžiai: jaunesnysis mokyklinis amžius, konfliktai, konfliktų sprendimo būdai, statusas grupėje.

Įvadas

Gebėjimas spręsti tarpusavio konfliktus, ypač su bendraamžiais, yra vienas iš svarbiausių socialinės kompetencijos vaikystėje rodiklių. Vaikų konfliktų sprendimo įgūdžiai ypač akivaizdžiai atsiskleidžia pradėjus lankyti mokyklą, kai pirmokams tenka įsitvirtinti bendraamžių pasaulyje ir prisitaikyti prie sparčiai pakitusios namų aplinkos. Sprendžiant konfliktus išryškėja vaiko savybės, kurias bendraamžiai gali įvertinti palankiai ir priimti arba vertinti nepalankiai. Pradinukai, kurie geba spręsti tarpusavio konfliktus, labiau mėgstami bendraamžių, o netinkamą elgesį konflikto metu pasirinkę vaikai dažniau bus atstumiami (Kupersmidt, Dodge, 2004).

Taigi bendraamžių požiūris gali paskatinti keisti įprastus konfliktų sprendimo būdus ar ieškoti naujų. Savo ruožtu priklausomybė grupei ir pasitenkinimas savo padėtimi gali padrąsinti vaiką elgtis draugiškai ir pagarbiai, tačiau nepatenkintas padėtimi grupėje vaikas gali atmesti grupės normas ir pasirinkti socialiai nepriimtina elgesį.

Vaikų konfliktų tyrėjai pažymi, kad konfliktų valdymo efektyvumas yra susijęs ne tik su vaiko socialiniais, bet ir su emociniais įgūdžiais (Deutsch, Coleman, 2006), o konfliktinių situacijų išgyvenimas, ypač konstruktyvūs jų sprendimo būdai, sudaro sąlygas ugdyti empatiją, savikontrolę ir susikaupimą, palaikyti savivertę, kūrybiškumą, gebėjimą bendrauti ir bendradarbiauti,

kurti ir išgyventi bendruomeniškumo jausmą, įvertinti ir priimti individualius skirtumus, numatyti savo ir aplinkinių elgesio padarinius, įveikti kylančius sunkumus (Jensen, 2000). Mokėjimas valdyti konfliktus taip pat yra susijęs su savivertės formavimosi ypatumais, vaiko intelektualiais gebėjimais ir asmenybės savybėmis bei palankiu bendraamžių požiūriu (Sandy, Cochran, pgl. Deutsch, Coleman, 2006). Kai kuriuose vaikų konfliktų tyrimuose gilintasi į skirtingo amžiaus vaikų elgesį konflikto metu (Collins, Laursen, 1992), aprašyti skirtumai tarp berniukų ir mergaičių (Shantz, Shantz, 1985). Pradinėje mokykloje atliktas darbas (Johnson, Johnson, 2001) parodė, kad tokio amžiaus vaikai dažniausiai konfliktus sprendžia pasitelkdami fizinę arba žodinę agresiją, atsitraukdami, pasakydami mokytojui ar kitam suaugusiam žmogui, liepdami kitiems patenkinti jų norus, primindami tam tikras normas ir siūlydami alternatyvas.

Jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų elgesys yra plačiau tiriamas, tačiau konfliktų sprendimo būdų pradinėse klasėse tyrimų stokojama, be to, vaikų tarpusavio sąveikai tirti trūksta tinkamų ir validžių metodų. Nors kai kurie tyrėjai remiasi vaizdo duomenų analize (Killen, Turiel, 1991), naudoja klausimynus (Jensen-Cambell et al., 2003), interviu (Murphy, Eisenberg, 2002), visi šie metodai padeda geriau įvertinti konkretaus vaiko elgesį, bet ne vaikų tarpusavio bendravimą.

Kita spraga konfliktologijos kontekste – paties vaikų elgesio konflikto metu apibūdinimas. Vaikai gali sąmoningai keisti savo elgesį, tačiau gali būti, kad konflikto metu jie pirmiausiai naudoja įprastas, išmoktas konflikto strategijas (Carnevale ir Probst, 1998; Stevahn ir kt.,

2000). Be to, konflikto sprendimo situacija gali būti sprendžiama keliais skirtingais būdais arba vaikai gali skirtingai elgtis su artimais draugais, o ne su kitais bendraklasiais (Vespo, Caplan, 1993).

Dvimačio K. Thomas ir R. Killman (1972) elgesio modelio pagrindą sudaro savęs įtvirtinimas ir kooperavimasis. Autoriai, išplėtoję šį modelį ir įtraukę dar vieną elgesio konfliktų metu matą – santykio su oponentu reikšmingumo kintamąjį, aprašė penkis elgesio konfliktinėje situacijoje būdus (Анцупов, Баклановский, 2005; Емелеянов, 2005; Хасан, 2003): savo pozicijos įtvirtinimą, pasitraukimą, nusileidimą, kompromiso paiešką, bendradarbiavimą.

Savo pozicijos įtvirtinimas. Taip besielgiantis vaikas pirmiausia paiso savo interesų, nesidomi tarpusavio santykiais. Jis gali patenkinti savo poreikius, tačiau pažeisdamas kitų vaikų teises.

Pasitraukimas ir noras kuo greičiau pasitraukti iš konfliktinės situacijos. Taip besielgiantys vaikai atsisako ne tik patenkinti savo poreikius, bet ir nesidomi oponento interesais ir santykiais apskritai. Jie negina savo teisių, nesistengia patenkinti ir kitos šalies interesų, bėga nuo problemos, ją ignoruoja, perduoda atsakomybę už sprendimą aplinkiniams arba stengiasi atidėti konflikto sprendimą.

Nusileidimas – dar vienas pasyvus būdas išvengti konfliktinės situacijos, turintis kitokį veikėjo motyvą. Pasirinkę tokį elgesį konfliktinėje situacijoje vaikai atsisako savo tikslų ir nepaiso savo interesų, aukščiau iškelia kitų vaikų interesus.

Kompromiso paieška – kitas būdas suderinti savo ir oponento interesus, siekiant išlaikyti santykius. Siekiantis kompromiso vaikas gali atsakyti dalies savo inte-

resų, kad iš dalies patenkintų aplinkinių interesus. Nors abi šalys gali patenkinti kai kuriuos savo poreikius, K. Thomas ir R. Killman tai prilygina abipusio pralaimėjimo scenarijui, nes nė vienas negauna to, ko nori iš tiesų.

Bendradarbiavimo kelias padeda įgyvendinti savo ir oponento interesus, tuo pat metu išlaikant gerus tarpusavio santykius. Vaikai, kurie išmoksta bendradarbiauti, turi galimybę aktyviai spręsti konfliktą, apginti savo interesus, išsiaiškinti kitos šalies interesus bei rasti abi šalis tenkinančius sprendimus. Tai geranoriškas pasitikėjimo ir abipusio laimėjimo kelias – draugiškas ir išmintingas problemos sprendimas.

Sėkmingas konflikto sprendimas įmanomas, kai konfliktuojančios pusės išmoksta, perima vis naujus būdus, apgalvoja alternatyvias galimybes ir pritaiko jas konflikto metu. Tam reikalinga jau ankstyvojoje vaikystėje besiformuojanti savigontrolė, gebėjimas išsakyti savo poziciją, klausymosi, empatijos įgūdžiai, kūrybiškumas ir tinkamos vertybės (Carnevale, Probst, 1998; Stevahn ir kt., 2000).

Vaikai, atėję į pirmą klasę, turi vienas galimybes užimti norimas pozicijas naujai besiformuojančioje grupėje, kurioje atsiskleidžia individualūs skirtumai ir elgesio modeliai, atsinešti iš ankstesnės aplinkos. Pradinėse klasėse vaikai gali išbandyti savo socialinius gebėjimus ir lavinti juos atsižvelgdami į bendraamžių priėmimą ar atmetimą. Prisitaikydamas bendraamžių grupėje vaikas įgyja apsaugą nuo stresų, o tai yra susiję su vaiko mokykliniais pasiekimais, mokėjimu laikytis taisyklių namuose ir mokykloje. Pastebėta ir priešinga tendencija – nepritapimas bendraamžių grupėje vaikystėje leidžia prognozuoti vėlesnes prisitaikymo ir elgesio

problemas (Woodward, Fergusson, 2000; Coyl, Jones, Dick, 2004; Žukauskienė, 2012). Be to, socialinis neprisitaikymas vaikystėje yra gana stabilus ir nuoseklus – jaunesniajame mokykliniame amžiuje atstumti vaikai yra atstumiami ir vėlesniais metais (Coie, Dodge, 1983). Tie, kuriems nepavyksta sėkmingai pritapti bendraamžių grupėje, iš karto patiria neigiamų padarinių. Bendraamžių tarpe neįsitvirtinę vaikai dažniausiai turi ne tik prisitaikymo mokykloje sunkumų, bet ir pasižymi žemais akademiniais pasiekimais, vėliau blogiau lanko pamokas, šalinasi mokyklos (Coyl, Jones, Dick, 2004; Žukauskienė, 2002).

Asmens turimas statusas grupėje rodo jo mokėjimą kurti santykius grupėje, prisitaikyti prie joje vyraujančių normų, konstruktyviai spręsti kylančius konfliktus. Kita vertus, tai labai glaudžiai susiję su individo patiriamais išgyvenimais ir savijauta, o ji priklauso nuo turimo statuso (Brown, Gaertner, 2003). Vaikų reakcijos į statusą grupėje priklauso ir nuo grupės reikšmingumo. Ankstyvojo mokyklinio amžiaus vaikams klasė yra svarbi grupė, nes mokykloje vaikai praleidžia gana daug laiko, be to, tokio amžiaus vaikai dažniausiai neturi kitų bendraamžių grupių, kuriose praleistų daugiau laiko.

Pradėjus lankyti mokyklą įprasta šeimos aplinka pasikeičia: mokykloje vaikas nebėra dėmesio centre, kaip buvo įpratęs, jis turi neišvengiamai bendrauti su klasės draugais, pripažinti kitų teises, atsižvelgti į kitų norus ir pretenzijas (Gučas, 1981). Pradinėse klasėse normos ir taisyklės pradedamos kurti pirmiausia remiantis mokytojo autoritetu, tačiau ilgainiui jos vis labiau pabrėžia vaikų savarankiškumą. Atsižvelgiant į vyraujančias grupės normas, atsiranda vaikų, kurie daro didesnę

įtaką grupėje vykstantiems procesams, o mažiau aktyvūs vaikai, norėdami priklausyti grupei, turi laikytis jai būdingų elgesio normų (Gučas, 1981; Žukauskienė, 2012). Geresnis jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų konfliktų sprendimo būdų ir vaiko statuso grupėje sąveikos supratimas padėtų paaiškinti vaikų elgesį konfliktų metu socialiniame kontekste. Tirti jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų konfliktus paskatino ir tai, kad ši sritis gana mažai tirta, be to, konfliktų sprendimo būdų problema ypač aktuali šiuolaikinėje mokykloje. Manytume, kad, laiku atkreipus dėmesį į vaikų konfliktų sprendimą, galima rasti naujų veiksmingesnių jų sprendimo būdų ir, lavinant vaikų bendravimo įgūdžius, padėti jiems taikiai išspręsti konfliktines situacijas bei užsitikrinti stabilią padėtį jiems reikšmingoje grupėje.

Tyrimo tikslas. Šiame darbe keltas tikslas įvertinti jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų konfliktų sprendimo būdus ir jų sąsają su turimu grupėje statusu. Taip pat siekta palyginti skirtingo statuso, mergaičių ir berniukų konfliktinių situacijų sprendimo būdus bei vaikų konfliktų sprendimą tėvų ir mokytojų požiūriu.

Tiriamieji. Tyrime dalyvavo 142 pradinė klasių mokiniai, 142 mokytojai ir 168 tėvai. Sociometrinis statusas įvertintas 25 pradinėse klasėse. Vaikų pasiskirstymas pagal statusą, klasę ir lytį yra bemaž tolygus.

Tyrimo būdai

Vaikų konfliktų sprendimo būdai vertinti vaikų, tėvų ir mokytojų požiūriu mūsų parengto struktūruoto interviu metodu. Vaikams buvo pateikiamos 25 konfliktinės situacijos: 10 iš jų rodo bendraamžių, 5 – brolių ir seserų, 5 – tėvų ir vaikų ir

5 – mokytojų ir mokinių tarpusavio konfliktus. Tiriamajam apibūdinta konfliktinė situacija ir prašyta pasakyti, kaip jis elgtųsi, jei būtų konkretus asmuo to konflikto metu. Pvz.: „Du draugai ką tik baigė žaisti stalo žaidimą. Algiiui patiko žaisti ir jis norėtų pažaisti jį dar kartą, bet Benas labiau norėtų veikti ką nors kita. Ką tu darytum, jei būtum Algis?“ Prie kiekvieno klausimo vaikams pateiktos kortelės su situacijos iliustracija, kad jie geriau įsivaizduotų konfliktą (žr. 1 priedą).

Aktualios konfliktinės situacijos pasirinktos remiantis iki tyrimo vykusia bandomąja 10 vaikų apklausa, kur klausta, dėl ko jie dažniausiai pykstasi su draugais, broliais ir seserimis, tėvais ir mokytojais. Taip pat remtasi tėvų apibūdintais brolių ir seserų bei vaikų ir tėvų dažniausiai kylančiais konfliktais. Mūsų pastebėtos konfliktinės situacijos su bendraamžiais ir broliais ir seserimis atitinka kitų autorių minimus penkis vaikų konfliktų tipus, skirstant pagal priežastis: nesutarimai dėl bendros veiklos, pagalba draugui, savo žodžio laikymasis, nesutarimai dėl daiktų, poreikis būti išskirtiniam (Фримен, 2001).

Analizuojamus vaikų atsakymus kodavo du ekspertai ir priskyrė vienai iš 7 kategorijų: *nusileidimas; kompromisas, savo pozicijos įtvirtinimas, verbalinė agresija, vengimas arba pasitraukimas, fizinė agresija, gąsdinimas nutraukti santykius*. Šios 7 kategorijos išskirtos bandomojo tyrimo, kuriame dalyvavo 15 moksleivių, metu bei remiantis literatūros duomenimis (Thomas, Kilmann, 1972; Shantz, 1993; Анцупов, Баклановский, 2005; Емелеьянов, 2005; Хасан, 2003). Į vertinamas kategorijas neįtrauktas bendradarbiavimas, nes nė vienas bandomojo tyrimo dalyvis nebuvo linkęs tokiu būdu spręsti konflikto. Ekspertų ver-

tinimams nesutapus, abu ekspertai peržiūrėjo duomenis ir priėmė bendrą sprendimą arba klausė trečio eksperto nuomonės. Vaikų skalės patikimumo koeficientas geras – Kronbacho α – 0,67.

Tėvų požiūriui įvertinti sudarytas klausimynas. Klausimai parinkti pagal vaikų struktūruoto interviu metu naudotas konfliktines situacijas. Klausimyną sudaro 26 klausimai, iš jų 14 klausimų skirta bendraamžių konfliktų sprendimo būdams įvertinti. Taip pat pateikti 7 klausimai apie brolių ir seserų konfliktus. Tėvų prašyta skalėje nuo 1 iki 5 (1 – taip niekada nenuitinka, 2 – taip nutinka retai, 3 – taip gali atsitikti kartais, 4 – taip nutinka dažniausiai, 5 – taip nutinka visada) įvertinti, kaip dažnai jų vaikas renkasi tam tikrą konfliktų sprendimo būdą. Atlikta faktorinė vaikų konfliktų su bendraamžiais sprendimo būdų skalės analizė, išskirti trys pagrindiniai faktoriai, parodantys tėvų pastebimus vaikų konfliktų sprendimo būdus. Šie trys faktoriai atitinka *savo pozicijos įtvirtinimo, verbalinio ir fizinio spaudimo bei savo pozicijos atsisakymo* konfliktų sprendimo strategijas (pagal Thomas, Kilmann, 1972; Анцупов, Баклановский, 2005; Емелеьянов, 2005; Хасан, 2003). Įvertinus faktorinės analizės rezultatus du klausimai buvo pašalinti dėl per mažo svorio aiškinant vaikų konfliktų sprendimo būdus. Kronbacho α kiekvienos iš subskalių atveju yra: savo pozicijos palaikymo – 0,66, verbalinio ir fizinio spaudimo – 0,60 ir savo pozicijos atsisakymo – 0,56.

Į tėvų klausimyną taip pat įtraukti 5 klausimai, kurie apibūdina konfliktų sprendimą tėvų ir vaikų konfliktų situacijomis. Šioje tyrimo dalyje tėvams pateikta konfliktinė situacija ir 7 galimi jos sprendimo būdai (nusileidimas; kompromisas,

savo pozicijos įtvirtinimas, verbalinė agresija, pasitraukimas, fizinė agresija, gąsdinimas nutraukti santykius). Tėvai turėjo pažymėti vieną (būdingiausią jų vaikui) konfliktų sprendimo būdą.

Mokytojų požiūriui į vaikų naudojamus konfliktų sprendimo būdus įvertinti taip pat buvo sudarytas klausimynas iš 19 klausimų. Keturiolika klausimų skirta įvertinti vaikų konfliktus su bendraamžiais. Tėvams pateikti analogiški klausimai. Mokytojų buvo prašoma skalėje nuo 1 iki 5 (1 – taip niekada nenuitinka, 2 – taip nutinka retai, 3 – taip gali atsitikti kartais, 4 – taip nutinka dažniausiai, 5 – taip nutinka visada) įvertinti, kaip dažnai pastebi tam tikrą konfliktų sprendimo būdą konkreto mokinio elgesyje. Atlikus skalės faktorinę analizę, išskirti faktoriai, nusakantys dažniausiai mokinių naudojamus konfliktų sprendimo būdus. Palyginus gautus rezultatus su Thomas, Kilmann (1972), Анцупов, Баклановский (2005), Емелеьянов (2005), Хасан (2003) aprašytomis konfliktų sprendimo strategijomis, gauti keturi faktoriai atitinka *savo pozicijos įtvirtinimo, verbalinio spaudimo, savo pozicijos atsisakymo ir agresyvaus* konfliktų sprendimo būdus. Kiekvienos iš subskalių Kronbacho α savo pozicijos palaikymo – 0,59, verbalinio spaudimo – 0,74, savo pozicijos atsisakymo – 0,70 ir agresyvaus konfliktų sprendimo būdų – 0,83.

Antrą mokytojų klausimyno dalį sudaro penkios mokytojos ir vaiko konfliktų situacijos. Prie kiekvienos iš jų pateikiami 7 konflikto sprendimo būdai. Mokytojos prašyta pažymėti vieną, būdingiausią konkreti mokiniui.

Tėvų ir mokytojų anketos buvo sudaromos atskirai berniukams ir mergaitėms, jos skyrėsi formuluotėmis pagal lytį.

Vaikų statusas klasėje buvo vertinamas remiantis Dž. Moreno sociometrijos metodu (pgl. Jacikevičius, 1995; Suslavičius, 1976), atliekant jį tokiais etapais:

1. Kiekvieno klasės nario buvo prašoma pasirinkti tris kitus klasės narius pagal tris kriterijus. Naudoti tik teigiami pasirinkimai. Atsižvelgiant į vaikų amžių ir aktualias temas buvo užduoti trys klausimai, reikalaujantys pasirinkti:
 - Su kuriuo vaiku iš savo klasės norėtum sėdėti viename suole?
 - Kurį vaiką iš savo klasės pakvietum į gimtadienį?
 - Su kuriuo vaiku iš savo klasės norėtum pažaisti mėgstamą žaidimą?
2. Kiekvienas klausimas buvo užduodamas tris kartus, pridendant žodžius „pirmiausia ar labiausiai“, „antroje vietoje“, „trečioje vietoje“. Pvz., Su kuriuo vaiku iš savo klasės labiausiai norėtum sėdėti viename suole?
3. Pagal vaikų atsakymus užpildžius pasirinkimų lentelę, apskaičiuotas kiekvieno vaiko sociometrinis statusas, naudojantis tokia formule: $S_s = \text{Gautų pasirinkimų skaičius} / n - 1$, kai n – pasirinkusių grupės narių skaičius.
4. Bendras sociometrinis statusas nustatytas išvedant trijų sociometrinio statuso indeksų vidurkį, skaičiuojant kiekvienam iš trijų atsakymų.
5. Kiekvienos klasės vaikai pagal gautus teigiamų pasirinkimų rezultatus buvo suskirstyti į keturis pogrupius: klasės lyderiai; vidutinieji; klasės atstumtieji; izoliuotieji. Pastebėta, kad ankstyvojo mokyklinio amžiaus vaikų tarpe izoliuotieji yra gana retas reiškinys (visos imties 6 vaikai). Toliau lygintos tris skirtingo statuso

grupės, o izoliuotieji buvo priskirti atstumtųjų statuso grupei.

6. Siekiant padidinti sociometrinio tyrimo rezultatų patikimumą, apie vaikų populiarumą bendraamžių tarpe klausta ir klasės mokytojų. Prašyta nurodyti tris vaikus, užimančius lyderių pozicijas, ir tris vaikus, patekančius į atstumtųjų grupę. Lyderių ir atstumtųjų grupėms vaikai buvo priskiriami remiantis vaikų ir mokytojų pasirinkimais.

Tyrimo eiga. Tyrimo pradžioje atliktas sociometrinis klasės tyrimas. Vaikams priminta, atsakant į klausimus galvoti ir apie tuos vaikus, kurių tyrimo metu nėra klasėje. Klausimai užrašyti ant atskirų lapelių, vienas po kito išdalijami ir perskaitomi garsiai, siekiant išvengti skaitymo sunkumų įtakos tyrimo rezultatams. Vėliau mokytojos prašyta įvardyti tris lyderius ir tris atstumtuosius klasėje. Remiantis šių dviejų įvertinimų duomenimis, vaikai suskirstyti į grupes ir jiems išdalyti klausimynai, tėvams kartu su sutikimo dalyvauti tyrime forma. Tolesniame tyrimo etape dalyvavo tik tie vaikai, kurių tėvai pasirašė sutikimą ir užpildė klausimynus. Vėliau atliktas struktūruotas interviu su vaiku. Atsakymas įrašyti į garso kasetę ir vėliau analizuoti. Paskutinis tyrimo etapas – mokytojų požiūrio įvertinimas.

Duomenų apdorojimas. Statistinė duomenų analizė atlikta SPSS 9-ąja versija. Taikyta Stjudento t kriterijus bei ANOVA, faktorinė analizė, Pearsono koreliacija.

Rezultatai

Analizuojant duomenis pirmiausia apskaičiuota, kaip dažnai įsivaizduojamomis situacijomis tiriami vaikai pateikia kiek-

1 lentelė. *Vaikų konfliktų sprendimo būdų dažnumas (n = 142)*

Konfliktų sprendimo būdai	Konfliktų sprendimo būdų pasirinkimo dažnių vidurkis
Nusileidimas	14,1
Kompromisas	2,1
Savo pozicijos įtvirtinimas	6,7
Verbalinė agresija	0,04
Pasitraukimas	1,8
Fizinė agresija	0,2
Gąsdinimas nutraukti santykius	0,03

vieną iš 7 konfliktų sprendimo būdų (nusileidimas, kompromisas, savo pozicijos įtvirtinimas, verbalinė agresija, pasitraukimas, fizinė agresija, gąsdinimas nutraukti santykius). Vaikų konfliktų sprendimo būdų dažnumo pasiskirstymo duomenys pateikiami 1 lentelėje.

Dažniausiai spręsdami konfliktus vaikai *nusileisdavo*, skirtumas su kitų elgesio būdų dažnumu statistiškai reikšmingas ($t = 40,4$, $p < 0,05$). Antras pagal pasirinkimų dažnumą yra *savo pozicijos įtvirtinimas* ($t = 24,1$, $p < 0,05$), trečias – *kompromisas* ($t = 13,5$, $p < 0,05$), ketvirtas – *pasitraukimas* ($t = 12,6$, $p < 0,05$). Rečiausiai vaikai naudojo *verbalinę* ($t = 2,5$, $p < 0,05$) ir *fizinę* ($t = 3,9$, $p < 0,05$) *agresiją* bei *gąsdino nutraukti santykius* ($t = 1,9$, $p > 0,05$). Statistiškai reikšmingo skirtumo tarp šių trijų konfliktų sprendimo būdų dažnumo nėra, tačiau reikšmingos konfliktų su bendraamžiais, broliais ir seserimis sprendimo nusileidžiant ($r = 0,3$, $p < 0,01$), siekiant kompromiso ($r = 0,2$, $p < 0,01$), įtvirtinant savo poziciją ($r = 0,3$, $p < 0,01$), pasitraukiant ($r = 0,4$, $p < 0,01$) ir sprendžiant fizine agresija ($r = 0,3$, $p < 0,01$) sąsajos. Verbalinės agresijos dažnumo koreliacija yra neigiama ir statistiškai nereikšminga. Teigiamas statis-

tiškai reikšmingas konfliktų su bendraamžiais ir tėvais situacijomis nustatytas nusileidimo ($r = 0,2$, $p < 0,01$), kompromiso ($r = 0,3$, $p < 0,01$) ir fizinės agresijos ($r = 0,2$, $p < 0,05$) dažnumo ryšys.

Vaikų konfliktų sprendimo būdų ir statuso grupėje ryšys. Palyginus lyderių, vidutiniųjų ir atstumtųjų statuso grupių konfliktų sprendimo būdus pastebėta, kad visų trijų grupių atstovai konfliktinių situacijų metu dažniausiai *nusileidžia* ir *įtvirtina savo poziciją*. Jų pasireiškimo dažnis skirtingo statuso vaikų grupėse statistiškai reikšmingai skiriasi (2 lentelė).

Dažniausiai nusileidžia vidutinį statusą grupėje turintys vaikai, rečiausiai – atstumtųjų statuso atstovai ($F = 3,1$, $p < 0,05$). Pozicijos įtvirtinimą konfliktinės situacijos metu vienodai renkami tiek lyderiai, tiek atstumtieji. Abiejų šių grupių narių pasirinkimų dažnis statistiškai reikšmingai skiriasi nuo vidutinio statuso vaikų grupės ($F = 4,1$, $p < 0,05$). Nė vienos iš nagrinėjamų grupių atstovai nepasirinko gąsdinti nutraukti santykius.

Skirtingo statuso vaikų konfliktų sprendimo būdų analizė atskleidė skirtumus pagal konfliktinių situacijų tipą (bendraamžių, brolių ir seserų, tėvų ir vaikų, mokytojų ir mokinių konfliktai).

2 lentelė. Skirtingo statuso vaikų grupių konfliktų sprendimo būdų dažnių palyginimas

Kintamieji	Lyderis (N = 35)		Vidutinis (N = 32)		Atstumtasis (N = 33)		Patikimumo lygmuo p
	M	SD	M	SD	M	SD	
Nusileidimas	14,8	4,0	16,1*	3,6	13,8*	3,7	0,049*
Kompromisas	1,7	1,3	2,1	1,8	2,0	2,3	0,762
Savo pozicijos įtvirtinimas	6,7*	3,0	4,9**	2,7	6,7*	2,7	0,019*
Verbalinė agresija	0,06	0,2	0,06	0,2	0,03	0,2	0,818
Pasitraukimas	1,6	1,3	1,6	1,4	2,4	2,4	0,125
Fizinė agresija	0,06	0,2	0,2	0,5	0,1	0,5	0,420
Gąsdinimas nutraukti santykius	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	–

Pastaba: *p < 0,05; **p < 0,01

Konfliktų su bendraamžiais (žr. 3 lent.) situacijomis visų trijų statuso grupių vaikai dažniau linkę *nusileisti* ir įtvirtinti *savo pozicijas*, tačiau skirtingu santykiu. Nusileidimą dažniausiai renkasi vidutinio statuso, antroje vietoje – lyderių ir rečiausiai – atstumtųjų grupės atstovai (F = 7,3,

p < 0,05). Atstumtųjų statusui grupėje priklausančys vaikai, palyginti su lyderiais ir vidutinio statuso atstovais, sprenddami konfliktus labiau siekia išlaikyti savo poziciją (F = 8,3, p < 0,05).

Konfliktų su broliais ir seserimis bei tėvais sprendimo būdai nesiskiria,

3 lentelė. Skirtingo statuso vaikų konfliktų su bendraamžiais sprendimo būdų palyginimas

Kintamieji	Lyderis (N=35)		Vidutinis (N=32)		Atstumtasis (N=33)		Patikimumo lygmuo p
	M	SD	M	SD	M	SD	
Nusileidimas	5,1	2,3	5,9*	1,6	4,0*	2,1	0,001**
Kompromisas	0,6	0,9	0,9	0,6	0,9	1,0	0,461
Savo pozicijos įtvirtinimas	3,0*	1,9	1,7**	1,1	3,2*	1,8	0,000**
Verbalinė agresija	0,0	0,0	0,06	0,2	0,0	0,0	0,116
Pasitraukimas	1,2	1,1	1,2	1,1	1,7	2,0	0,294
Fizinė agresija	0,06	0,2	1,2	0,4	1,1	0,4	0,547

Pastaba: *p < 0,05; **p < 0,01

4 lentelė. Mokytojų ir mokinių konfliktų sprendimo būdų dažnis skirtingo statuso grupėse

Kintamieji	Lyderis (N = 35)		Vidutinytis (N = 32)		Atstumtasis (N = 33)		Patikimumo lygmuo p
	M	SD	M	SD	M	SD	
Nusileidimas	3,6	1,0	4,0*	0,8	3,4*	0,8	0,018*
Kompromisas	0,0	0,0	0,0	0,0	0,03	0,2	0,366
Savo pozicijos įtvirtinimas	1,2	1,0	0,9*	0,8	1,4*	0,7	0,047*
Verbalinė agresija	0,0	0,0	0,06	0,2	0,0	0,0	
Pasitraukimas	0,1	0,3	0,1	0,3	0,2	0,5	0,687
Fizinė agresija	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	

Pastaba: *p < 0,05

tačiau mokytojų ir mokinių konfliktų (žr. 4 lent.) nėra viena statuso grupė nesprendžia nei verbalinės, nei fizinės agresijos keliu. Visų trijų statuso grupių vaikai dažniausiai nusileidžia arba įtvirtina savo poziciją. Nusileisti linkę dažniausiai vidutinio, rečiausiai – atstumtųjų – statuso grupių vaikai (F = 4,2, p < 0,05). Duomenys taip pat rodo, kad klasės atstumtieji savo

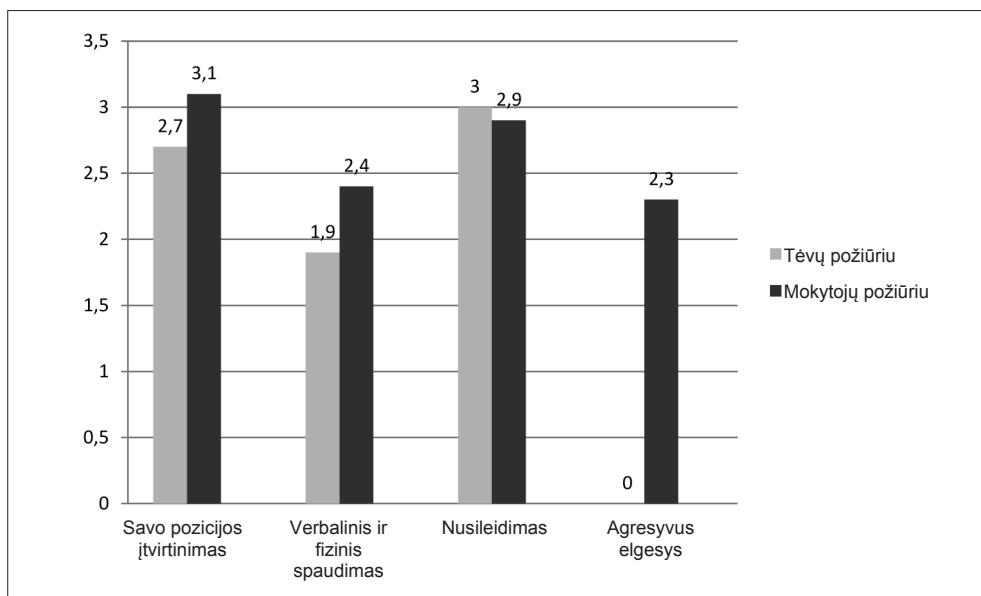
pozicijos įtvirtinimą naudoja dažniausiai, o skirtumas tarp atstumtųjų ir vidutinio statuso grupių statistiškai reikšmingas (F = 3,2, p < 0,05).

Mergaičių ir berniukų konfliktų sprendimo būdai. Kaip pavaizduota 5 lentelėje, abiejų lyčių vaikai dažniausiai yra linkę nusileisti. Antras pagal pasirinkimo dažnį yra savo pozicijos įtvirtinimas. Statistiškai

5 lentelė. Mergaičių ir berniukų konfliktų sprendimo būdų dažnio palyginimas

Kintamieji	Mergaitės (N = 69)		Berniukai (N = 73)		Patikimumo lygmuo p
	M	SD	M	SD	
Nusileidimas / prisitaikymas	13,7	4,0	14,5	4,3	0,258
Kompromisas	2,6	1,9	1,6	1,6	0,001**
Savo pozicijos palaikymas	6,9	3,3	6,6	3,4	0,654
Verbalinė agresija	0,03	0,2	0,06	0,2	0,448
Vengimas / pasitraukimas	1,7	1,4	1,9	1,9	0,430
Fizinė agresija	0,1	0,4	0,3	0,8	0,123
Gąsdinimas nutraukti draugystę	0,01	0,1	0,06	0,3	0,277

Pastaba: *p < 0,05; **p < 0,01

Pav. Konfliktų su bendraamžiais sprendimo būdų pasirinkimo dažnumas tėvų ir mokytojų požiūriu

reikšmingai skiriasi kompromiso dažnumas ($t = 3,3$, $p < 0,05$), mergaitės dažniau renkasi kompromisą. Mergaitės dažniau ($t = 2,3$ ir $t = 1,9$, $p < 0,05$) nei berniukai kompromisu sprendžia konfliktus ne tik su bendraamžiais, bet ir su broliais ir seserimis, tačiau, sprendžiant tėvų ir vaikų, mokytojų ir mokinių konfliktus statistiškai reikšmingų skirtumų nėra.

Dažniausi vaikų konfliktų sprendimo būdai tėvų požiūriu. Tėvų duomenimis, konfliktus su bendraamžiais vaikai dažniausiai sprendžia atsisakydami savo pozicijos ($t = 54,5$, $p < 0,05$), antroje vietoje – įtvirtindami savo poziciją ($t = 45,7$, $p < 0,05$). Trečiasis konfliktų sprendimo būdas, kurį tėvai nurodo kaip rečiausiai vaikų naudojamą sprendžiant konfliktą su bendraamžiais, yra verbalinis ir fizinis spaudimas ($t = 31,8$, $p < 0,05$) (žr. pav.).

Paanalizavome, kaip, tėvų požiūriu, vaikai sprendžia konfliktus su broliais ir

seserimis. Tėvai pastebi, kad dažniausiai vaikai siekia įtvirtinti savo poziciją ($t = 27,9$, $p < 0,05$), rečiau gąsdina nutraukti draugystę ($t = 34,0$, $p < 0,05$), renkasi kompromiso ($t = 23,4$, $p < 0,05$), verbalinės agresijos ($t = 20,6$, $p < 0,05$), nusileidimo ($t = 26,8$, $p < 0,05$) ir fizinės agresijos ($t = 21,6$, $p < 0,05$) būdus.

Konfliktuodami su tėvais (tėvų požiūriu) vaikai dažniausiai linkę nusileisti ($t = 17,1$, $p < 0,05$), įtvirtinti savo poziciją ($t = 20,1$, $p < 0,05$), kiek rečiau pasitraukia ($t = 7,9$, $p < 0,05$), naudoja verbalinės ($t = 4,4$, $p < 0,05$) ir fizinės agresijos ($t = 1,0$, $p < 0,05$) konflikto sprendimo būdus.

Tėvų duomenimis, vaikų konflikto su bendraamžiais sprendimo būdai trijose vaikų statuso grupėse skiriasi (žr. 6 lent.). Statistiškai reikšmingai dažniau minimas verbalinis ir fizinis spaudimas ($F = 4,1$, $p < 0,05$). Be to, tėvų atsakymai rodo, kad

6 lentelė. Vaikų konfliktų su bendraamžiais sprendimo būdų dažnumo palyginimas skirtingo statuso vaikų grupėse tėvų požiūriu

Kintamieji	Lyderiai (N = 53)		Vidutinieji (N = 54)		Atstumtieji (N = 49)		Patikimumo lygmuo p
	M	SD	M	SD	M	SD	
Savo pozicijos palaikymas	3,1	0,7	2,7	0,8	1,9	0,7	0,267
Verbalinis ir fizinis spaudimas	3,1*	0,6	2,8	0,8	2,1*	0,8	0,019*
Savo pozicijos atsisakymas	2,9	0,7	2,6	0,7	1,7	0,7	0,181

* $p < 0,05$

lyderių grupei priklausantys vaikai dažniau nei vidutiniųjų ir atstumtųjų statuso atstovai konfliktuose su bendraamžiais naudoja verbalinį ir fizinį spaudimą.

Mokytojų nuomone, konfliktuose su bendraamžiais vaikai dažniausiai siekia įtvirtinti savo poziciją ($t = 56,5$, $p < 0,05$), kiek rečiau nusileidžia ($t = 48,3$, $p < 0,05$), imasi verbalinio ar fizinio spaudimo ($t = 35,1$, $p < 0,05$), galiausiai agresyviai sprendžia konfliktus ($t = 35,1$, $p < 0,05$). Tačiau mokytojai pažymi, kad kilus konfliktų su mokytojais vaikai elgiasi kitaip. Jie dažniausiai nusileidžia ($t = 21,9$, $p < 0,05$), antroje vietoje pagal dažnumą – įtvirtina savo poziciją ($t = 6,2$, $p < 0,05$), renkasi verbalinę agresiją ($t = 6,8$, $p < 0,05$), rečiausiai fizinę agresiją ($t = 2,5$, $p < 0,05$).

Mergaičių ir berniukų konfliktų sprendimo būdų raiškos dažnumo palyginimas tėvų požiūriu. Berniukai dažniau nei mergaitės naudoja verbalinio ir fizinio spaudimo konflikto sprendimo būdą ($F = -2,1$, $p < 0,05$). Tėvų požiūriu, mergaičių ir berniukų konfliktų sprendimo būdai tėvų ir vaikų konflikto situacijomis statistiškai reikšmingai nesiskiria.

Vaikų konfliktų sprendimo būdai mokytojų požiūriu. Mokytojų duomenimis,

konfliktus su bendraamžiais vaikai dažniau sprendžia įtvirtindami savo poziciją ($t = 56,5$, $p < 0,05$), atsisakydami savo pozicijos ($t = 48,3$, $p < 0,05$), darydami verbalinį spaudimą ($t = 35,1$, $p < 0,05$) arba sprenddami agresyviai ($t = 35,1$, $p < 0,05$). Mokytojų ir mokinių konfliktus vaikai dažniausiai sprendžia nusileisdami ($t = 21,9$, $p < 0,05$), įtvirtindami savo poziciją ($t = 6,2$, $p < 0,05$) verbaline agresija ($t = 6,8$, $p < 0,05$), kompromisu ($t = 7,7$, $p < 0,05$), pasitraukdami ($t = 5,1$, $p < 0,05$) ir fiziškai agresyviai ($t = 2,5$, $p < 0,05$).

Rezultatų aptarimas

Tyrimo rezultatai parodė, kad vaikai sumodeliuotas konfliktines situacijas su bendraamžiais, broliais ir seserimis, tėvais ir mokytojais dažniausiai spęstų *nusileisdami*, taigi atmesdami savo poreikius arba *įtvirtindami savo poziciją*. Jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikai balansuoja tarp asmeninių ir kitų vaikų poreikių tenkinimo ir neturi įgūdžių konstruktyviau spęsti konflikto situacijos. Tėvų manymu, konfliktų su bendraamžiais metu jų vaikai dažniausiai *nusileidžia* arba *atsisako savo pozicijos*. Vertindami savo vaikų elgesį brolių ir seserų konfliktų metu, tėvai mano, kad vai-

kai dažniausiai *įtvirtina savo poziciją*. Jų nuomone, esant nesutarimų tarp tėvų ir atžalų, vaikai vienodai dažnai *įtvirtina savo poziciją ar nusileidžia*. Mokytojai pažymi, kad vaikai dažniausiai linkę *įtvirtinti savo poziciją* konfliktų su bendraamžiais metu ir *nusileisti* konfliktinėmis situacijomis su mokytojais.

Tyrimas atskleidė, kad konfliktuodami vaikai renkasi, ar *įtvirtinti savo poziciją*, ar *nusileisti* kito vaiko norams. Kompromisas, kuris šio tyrimo metu buvo viena iš efektyviausių konfliktų sprendimo formų, yra trečioje vietoje pagal pasirinkimo dažnumą. Tai gali byloti, kad jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikai neturi pakankamai įgūdžių kūrybingai ar bendradarbiaujant spręsti kilusias konfliktines situacijas.

Mūsų duomenimis, vaikų konfliktų su bendraamžiais sprendimo strategijos (nusileidimas ir savo pozicijos įtvirtinimas) yra susijusios su elgesiu brolių ir seserų, tėvų ir vaikų konfliktų metu. Be to, paaiškėjo, kad jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų konfliktų sprendimo ypatumai gali būti susiję su vaiko statusu grupėje. Nors visų trijų statuso grupių vaikai konfliktų su bendraamžiais metu dažniausiai nusileidžia arba prisitaiko, šie du būdai taikomi skirtingu santykiu. Dažniausiai spręsdami konfliktus nusileidžia vidutiniųjų, antroje vietoje – lyderių ir rečiausiai – atstumtųjų grupės atstovai. Atstumtųjų statuso grupei priklausantys vaikai, palyginti su lyderiais ir vidutiniais, konfliktų sprendimo metu dažniausiai siekia išlaikyti savo poziciją, savo poreikius iškeldami aukščiau kito asmens. Tyrimo duomenys parodė, kad vidutinį statusą grupėje turintys vaikai, palyginti su kitomis statuso grupėmis, dažniausiai nusileidžia ir rečiausiai įtvirtina savo poziciją spręsdami kylančius konflik-

tus. Atstumtieji ir lyderiai vienodai dažnai renkasi savo pozicijos įtvirtinimo būdą ir jo pasirinkimo dažnis statistiškai reikšmingai skiriasi nuo vidutinio statuso pogrupio. Tokie rezultatai skatina svarstyti, kaip konfliktų sprendimo būdas yra susijęs su statusu grupėje, jei dviejų priešingų pagal statusą polių atstovai renkasi tuos pačius konfliktų sprendimo būdus? Manome, kad galimi įvairūs atsakymai, tačiau pirmiausiai tai rodo, kad, norint patekti į lyderių grupę arba stengiantis nepakliūti į atstumtųjų tarpą, nepakanka vien gerų konfliktų sprendimo įgūdžių. Vaiko statusą grupėje formuoja įvairūs veiksniai, nesusiję su jo elgesiu (fizinė išvaizda, socialinė klasė) ir tam tikros elgesio charakteristikos (draugiškumas ir socialumas, savęs gerbimas, agresyvumo lygis, akademiniai pasiekimai, kiti sugebėjimai ir kt.), kurios padeda arba trukdo vaikui įsitvirtinti bendraamžių grupėje (Craig, 2000).

Mūsų tyrimo rezultatai rodo, kad mažesnės vaikų galimybės balansuoti tarp nusileidimo ir savo pozicijos įtvirtinimo sprendžiant konfliktus gali būti susijusios su sunkumais prisitaikyti prie bendraamžių grupės.

Analizuojant konfliktų sprendimo strategijas konfliktinių situacijų su bendraamžiais atveju, pastebimos panašios tendencijos kaip ir vertinant konfliktų sprendimą apskritai. Reikšmingai skiriasi nusileidimo ir savo pozicijos įtvirtinimo dažnumas, o didžiausias skirtumas tarp šių dviejų strategijų yra vidutinio statuso vaikų grupėje. Šio pogrupio vaikai spręsdami konfliktus su bendraamžiais linkę nusileisti, o ne įtvirtinti savo poziciją ir tuo skiriasi nuo lyderių ir atstumtųjų statuso pogrupių. Lyderiai dažniau įtvirtina savo poziciją ir nusileisti linkę rečiau. Tai rodo, kad mokėjimas derinti savo ir kitų pozicijas gali

būti susijęs su aukštesniu statusu grupėje, tačiau gali būti, kad nė vienas konkretus konflikto sprendimo būdas, o kelių konflikto sprendimo būdų santykis yra susijęs su vaiko statusu grupėje.

Pradinėje mokykloje yra įvairių veiksmų, lemiančių vaiko statusą, pavyzdžiui, geri santykiai su mokytoja (Gučas, 1981; Žukauskienė, 2002), taigi vaiko elgesys konfliktų metu gali atspindėti vaiko ir mokytojos bendravimo pobūdį. Mūsų duomenimis, visų statuso grupių vaikai dažniausiai nusileidžia arba įtvirtina savo poziciją, tačiau skirtingu santykiu. Vidutinį statusą klasėje turintys vaikai dažniausiai nusileidžia ir rečiausiai gina savo poziciją. Atstumtųjų grupei priklausantys pradinukai rečiausiai nusileidžia, tačiau dažniausiai siekia įtvirtinti savo poziciją. Vaikai, mokantys suderinti savo pozicijos įtvirtinimą ir nusileisti mokytojams, priklauso lyderių grupei. Tokie rezultatai rodo, kad tiek konfliktų su bendraamžiais, tiek konfliktų su mokytojais metu aukštas vaiko statusas grupėje yra susijęs su optimaliu nusileidimo ir savo pozicijos įtvirtinimo santykiu.

Negauta reikšmingų konfliktų sprendimo būdų skirtumų nei brolių ir seserų, nei tėvų ir vaikų konfliktų situacijomis. Tokie rezultatai gali rodyti, kad vaiko statusas klasėje yra labiau susijęs su vaikų elgesiu sprendžiant konfliktus su bendraamžiais ir mokytojais, o ne su tėvais ir broliais ir seserimis.

Tėvų manymu, visų grupių vaikai konfliktus su bendraamžiais spręstų verbaliniu ir fiziniu spaudimu. Nors tėvų vertinimo skirtumai yra gana maži, reikšmingai skiriasi verbalinio ir fizinio spaudimo dažnumas. Tėvų vertinimu, šie būdai dažniausi tarp lyderių, rečiausi atstumtųjų pogrupyje. Tokie rezultatai suteikia papildomos in-

formacijos apie vaikų konfliktinių situacijų su bendraamžiais sprendimą. Vaikų ir tėvų požiūrio skirtumai gali rodyti, kad vaikų atsakymai daugiausia rodo įsivaizdavimą apie tinkamiausias konfliktų su bendraamžiais sprendimo formas, nei tai, ką jie realiai daro kilus konfliktui su bendraamžiais. Peršasi prielaida, kad lyderių statusą turintys vaikai daugiau žino apie elgesio konfliktų su bendraamžiais metu tinkamumą ir tai gali būti vienas iš veiksnių, padedančių jiems įsitvirtinti bendraamžių grupėje. O įgytas aukštas statusas gali sudaryti sąlygas panaudoti ir kiek griežtesnius, labiau savo poziciją įtvirtinančius konfliktinių situacijų su bendraamžiais sprendimus, tai savo atsakymuose ir nurodo tėvai.

Abiejų lyčių vaikai dažniausiai renkasi nusileidimo, antroje vietoje – savo pozicijos įtvirtinimo strategiją. Statistiškai reikšmingai skiriasi kompromiso dažnumas, o mergaitės, labiau nei berniukai, linkusios susitarti konfliktinės situacijos metu. Šie rezultatai patvirtina kitų autorių atliktus tyrimus, kurie parodė, kad mergaitės dažniau nei berniukai siekia kompromiso (Goodwin, pg. Holmes-Lonergan, 2003). Konfliktų su bendraamžiais ir broliais ir seserimis situacijos tendencija išlieka tokia pati.

Mūsų tyrimas tik iš dalies patvirtina kitą Goodwin teiginį (pgl. Holmes-Lonergan, 2003), kad berniukai dažniau nei mergaitės renkasi agresyvius konfliktų sprendimo būdus. Nors reikšmingų skirtumų nerasta, tačiau rezultatai parodė, kad berniukai kiek dažniau nei mergaitės renkasi verbalinę ir fizinę agresiją: tai patvirtino ir tėvų apklausos duomenys.

Mūsų gautų duomenų interpretavimo mastą gali riboti tai, kad neįvertinome realaus vaikų elgesio konfliktų metu. Naudoti matavimo būdai leido pažinti, kaip vai-

kai apibūdina konfliktų sprendimo būdus jiems pateiktomis konfliktinėmis situacijomis. Daryta prielaida, kad atsakydami vaikai remiasi savo elgesio normomis ir dažniausiai naudojamu elgesio konfliktų metu būdu. Be to, tyrimo metu vaikai pakomentuodavo, kad ir jiems taip buvo, ir jie tada elgėsi būtent taip, kaip nupasakojo tyrėjui. Tokie duomenys leidžia daryti išvadą apie vaikų pasirenkamus konfliktų sprendimo būdus, o tėvų ir mokytojų pastebėtos panašios vaikų elgesio tendencijos padidina išvadų patikimumą. Kita vertus, vaiko elgesio stebėjimas, net ir dirbtinių situacijų metu, leistų kalbėti ne tik apie nusakomus, bet ir apie realiai vaiko naudojamus konfliktų sprendimo būdus. Stebėjimas natūraliomis sąlygomis galėtų būti kitas žingsnis toliau nagrinėjant šią temą, padėsiantis padidinti tyrimo duomenų validumą ir sumažinti socialinio pageidaujiamumo tendenciją.

Atliktas tyrimas yra vienas iš nedau­gelio, kuriame vertinti jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų konfliktai su bendraamžiais, broliais ir seserimis, tėvais ir mokytojais. Žinios apie vaiko konfliktų sprendimo įgūdžius padeda suprasti jo prisitaikymo bendraamžių grupėje ypatumus ir konfliktų sprendimo būdų reikšmę. Be to, turima informacija gali padėti mokant vaikus efektyviau ir konstruktyviau spręsti konfliktus. Nepaisant kai kurių tyrimo ribotumų, galima manyti, kad konfliktų spren­dimo įgūdžiai sudaro prielaidas įsitvirtinti bendraamžių grupėje, o norint paskatinti vaiko gebėjimų lavinimą ir konstruktyvų elgesį konfliktų metu, reikėtų parengti elgesio programas, kurios padėtų lengviau įsitraukti į bendraamžių tarpą. Prieš prad­edant tokią intervenciją, labai svarbu pas­tebėti vaiko turimas žinias ir įgūdžius. Be to, kasdieniame pedagogo darbe reikėtų

lavinti vaiko gebėjimą pasirinkti situaciją atitinkantį sprendimo būdą. Kita svarbi ugdymo kryptis – kompromiso įgūdžių lavinimas, kuris sudaro sąlygas iš dalies įtvirtinti save, iš dalies pripažinti kito vaiko norus. Agresyvius konfliktų sprendimo būdus pasirenkantiems vaikams svarbu pa­teikti alternatyvias sprendimo strategijas ir siekti, kad jos būtų dažniau taikomos rea­liomis situacijomis.

Manytume, kad tyrimo metu naudota paveikslėlių ir įsivaizduojamų situacijų metodika gali būti naudinga ne tik kaip įvertinimo, bet ir kaip ugdymo priemonė, kurios metu jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikai galėtų aptarti ir įvardyti gali­mus konfliktų sprendimo būdus ir jų pada­rinius. Šią priemonę gali nesunkiai pritaikyti tiek mokyklose dirbantys psichologai, tiek klasės mokytojai.

Tyrimas taip pat parodė, kad spręsdami konfliktus vaikai retai pasikliauja savo kūrybiškumu, todėl reikėtų skirti daugiau dėmesio ugdyti vaikų išradingumą, bendra­darbiavimo įgūdžius, padedančius spręsti kylančius konfliktus.

Be abejo, reikėtų platesnių tyrimų su didesne intimi, įtraukiant daugiau kin­tamųjų, kurie paaiškintų vaikų konfliktų sprendimo savitumą. Kita svarbi tyrimo kryptis – konfliktų sprendimo būdų verti­nimas natūraliomis arba dirbtinėmis situa­cijomis. Be to, svarbu atlikti longitudinius tyrimus, jie atskleistų konfliktų sprendimo kaitą vaikams bręstant.

Išvados

- I. Jaunesniojo mokyklinio amžiaus vai­kai, spręsdami konfliktus, dažniausiai nusileidžia arba siekia įtvirtinti savo poziciją.
- II. Skirtingų statuso grupių vaikai skirtin­gai sprendžia tarpusavio konfliktus.

1. Vidutinio grupės statuso vaikai dažniau nei kitų statuso grupių atstovai linkę nusileisti, rečiau siekia įtvirtinti savo poziciją.
2. Lyderių statusą grupėje turintys vaikai dažniau nei atstumtųjų statuso atstovai nusileidžia.

III. Mergaičių ir berniukų konfliktų sprendimo būdai skiriasi:

1. Mergaitės dažniau konfliktus sprendžia kompromisu.
2. Berniukai kiek dažniau naudoja verbalinį ir fizinį spaudimą.

LITERATŪRA

- Brown, R.; Gaettner, S. (2003). *Blackwell Handbook of Social Psychology: Intergroup Processes*. Malden MA: Blackwell Publishers.
- Carnevale, P. J.; Probst, T. (1998). Social values and social conflict in creative problem solving and categorization. *Journal of Personality and Social Psychology*, Vol. 74, p. 1300–1309.
- Coie, J. D.; Dodge, K. A. (1983). Continuities and changes in children's social status: A five-year study. *Merrill-Palmer Quarterly*, Vol. 29, p. 261–282.
- Collins, W. A.; Laursen B. (1992). Conflict and relationships during adolescence. In C. U. Shantz and W.W. Hartup (Eds.) *Conflict in child and adolescent development*. New York: Cambridge University Press, p. 216–241.
- Coyl D. D.; Jones R. M.; Dick A. J. (2004). The Influence of Peer Status and Peer Relationships on School – Related Behaviours, Attitudes and Intentions among Alternative High School Students. *American secondary education*, Vol. 32, No. 2, p. 24–39.
- Deutsch M.; Coleman, P. T.; Marcus, E. C. (2006). *The Handbook of Conflict Resolution Theory and Practice*. Jossey – Bass Publishers.
- Gučas, A. (1981). *Vaiko psichologija*. Kaunas: Šviesa.
- Holmes-Lonergan, H. A. (2003). Preschool Children's Collaborative Problem – Solving Interactions: The Role of Gender, Pair Type, and Task. *Sex Roles: A Journal of Research*, Vol. 48, No. 11–12, p. 505–517.
- Jacikevičius, A. (1995). *Žmonių grupių (socialinė) psichologija*. Vilnius: Žodynas.
- Jensen, E. (2000). *Learning with the body in mind*. Corwin Press, Thousand Oaks, CA.
- Jensen-Campbell, L. A.; Gleason, K. A.; Adams, R.; Malcolm, K. T. (2003). Interpersonal conflict, agreeableness, and personality development. *Journal of Personality*, Vol. 71, p. 1059–1085.
- Johnson, D.W.; Johnson, R. (2001). Peer mediation in an inner – city elementary school. *Urban Education*, Vol. 36, (2), p. 165–178.
- Killen, M.; Turiel, E. (1991). Conflict resolution in preschool social interactions: From development to intervention. *Early Education and Development*, Vol. 2, p. 240–255.
- Kupersmidt, J. B.; Dodge, K. (2004). *Children's peer relations: From development to intervention*. Washington, DC: American Psychological Association.
- Litwack, S. D.; Aikins, J. W. (2012). The Distinct Roles of Sociometric and Perceived Popularity in Friendship: Implications for Adolescent Depressive Affect and Self-Esteem. *The Journal of Early Adolescence*, Vol. 32, p. 226–251.
- Murphy, B. C.; Eisenberg, N. (2002). An integrative examination of peer conflict: children's reported goals, emotions, and behaviours. *Social Development*, Vol. 11, p. 534–557.
- Sandy, S. V.; Cochran, K. (2006). The Development of Conflict Resolution Skills in Children: Preschool to Adolescence. In M. Deutsch, P. T. Coleman, E. C. Marcus (eds.). *The Handbook of Conflict Resolution Theory and Practice*. Jossey-Bass Publishers, p. 365–391.
- Shantz, C. U. (1993). Children's conflicts. Representation and lessons learned. R. R. Cocking, K. A. Renninger (Eds.). *The development and meaning of psychological distance*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, p. 3–18.
- Shantz, C. U.; Shantz, D. W. (1985). Conflict between children: Social-cognitive and sociometric correlates. In M. W. Berkowitz (ed.). *Peer conflict and psychological growth. New directions in Child Development*, Vol. 29, p. 3–21.

Stevahn, L.; Johnson, D. W.; Johnson, R. T.; Oberle, K.; Wahl, L. (2000). Effects of Conflict Resolution Training Integrated into a Kindergarten Curriculum. *Child development*, Vol. 71, No. 3, p. 772–784.

Suslavičius, A. (1976). *Socialinės psichologijos paskaitos*. Vilnius: Vilniaus V. Kapsuko universiteto Leidybinis skyrius.

Suslavičius, A. (1998). *Socialinė psichologija*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.

Thomas, K. W.; Kilmann, R. H. (1974), *Thomas-Kilmann Conflict Mode Instrument*. Tuxedo, NY: Xicom Inc.

Vespo, J. E.; Caplan, M. (1993). Preschoolers differential conflict behaviour with friends and acquaintances. *Early Education and Development*, Vol. 4, p. 45–53.

Woodward, L. J.; Fergusson, D. M. (2000).

Childhood Peer Relationship Problems and Later Risks of Educational Under – achievement and Unemployment. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, Vol. 41, No. 2, p. 191–201.

Žukauskienė, R. (1997). Jaunesniojo ir vyresniojo mokyklinio amžiaus vaikų tarpusavio santykiai. *Psichologija*, Nr. 16, p. 85–97.

Žukauskienė, R. (2012). *Raidos psichologija*. Vilnius: Margi raštai.

Анцупов, А. Я.; Баклановский, С. В. (2005). *Конфликтология в схемах и комментариях* [и др.]: Питер.

Емелеянов, С. М. (2005). *Практикум по конфликтологии*. Санкт-Петербург: Питер.

Фримен, Д. (2001). *Техники семейной психотерапии*. Санкт-Петербург: Питер, p. 57–78.

Хасан, Б. И. (2003). *Конструктивная психология конфликта*. Санкт-Петербург: Питер.

RELATION BETWEEN CONFLICT RESOLUTION AND SOCIOMETRIC STATUS IN EARLY ELEMENTARY PRIMARY SCHOOLCHILDREN

Miglė Dovydaitytė, Vaida Platkevičiūtė

S u m m a r y

The ability to resolve conflicts is an important part of social competence during early elementary school years. Children who can resolve conflicts have a greater possibility of being accepted by their peers, whereas children who make poor choices when resolving conflicts are likely to be rejected by their peers (Kupersmidt, Dodge, 2004). Conflict resolution is unavoidable part of communication, and the lack of conflict solving skills could be related to negative consequences of a person's social adjustment in the school peer group. When analyzing the literature, let us to presume that both the ways of solving conflict situations and the adjustment to the peer group are important factors related to the social development and adaptation of early school age children. The conflict behavior of a child is one of the factors that permit a child to reveal his/her capacities and inner features which could be either accepted or rejected by the contemporaries.

The aim of this research was to evaluate the ways of solving conflicts chosen by early school age children and its relation with children's sociometric

status in the group. In the research, 142 children, 168 parents, and 142 schoolteachers took part. We created a method to evaluate the ways of resolving conflicts. The method consists of a structural interview with children and a questionnaire for teachers and parents. The children were provided with pictures illustrating conflict situations. The child status in the group was measured using the sociometrical method suggested and improved by D. Moreno.

The results have revealed that early school age children more often choose accommodation and self-interest assertion in order to solve a conflict. Middle-status children, more often than those of another status, choose accommodation and more seldom self-interest assertion. Children having a leader status in the group more often than other children, choose accommodation in order to solve conflicts. Also, the ways of solving conflicts differ in the groups depending on age and sex.

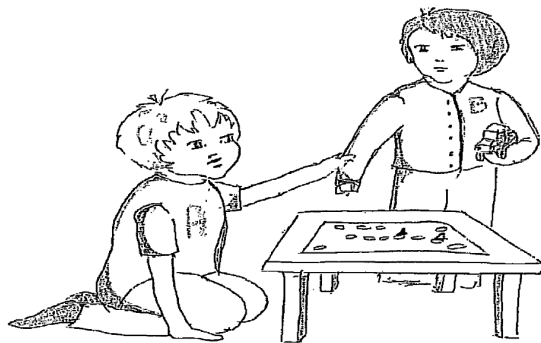
Key words: early elementary primary school-children, conflict, conflict resolution strategy, group status

Iteikta 2014 07 04

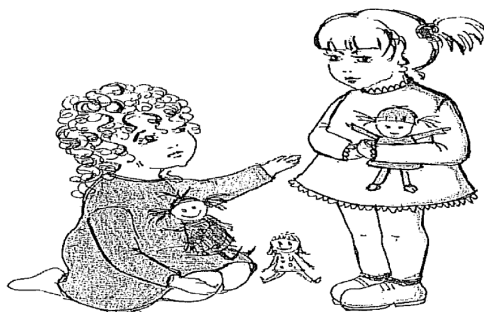
Priimta 2014 12 03

PRIEDAS

Konfliktinės situacijos bendraamžių tarpe iliustracijos pavyzdys

Du draugai ką tik bagė žaisti stalo žaidimą. Algiui patiko žaisti ir jis norėtų pažaisti jį dar kartą, bet Benas labiau norėtų veikti ką nors kita. Ką tu darytum, jei būtum Algis?

Mergaitė žaidė su lėlėmis. Prie jos priėjo draugė ir pasiėmė mėgstamiausią mergaitės lėlę. Mergaitė paprašė, kad draugė ją grąžintų, bet ši nemanė lėlės atiduoti. Ką darytum, jei būtum mergaitė, iš kurios paėmė jos mėgstamiausią lėlę?